

بررسی اثرات شهرک‌های صنعتی بر توسعه روستاهای همجوار:

مطالعه موردی شهرک‌های صنعتی شباب و ایلام

دریافت مقاله: ۹۰/۷/۲۰ پذیرش مقاله: ۹۰/۹/۲۲

صفحات: ۲۶-۷

علیرضا جمشیدی: دانشجوی دکتری جغرافیای برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان^۱

Email: alireza472003@yahoo.com

معصومه جمشیدی: دانشجوی دکتری جغرافیای برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

Email: masomeh_jamshidi@yahoo.com

علیرضا غلامی: دانشجوی دکتری جغرافیای برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

Email: alireza.gholami65@gmail.com

فرشاد سوری: کارشناس ارشد جغرافیای برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

Email: farshadsoory@yahoo.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناخت و تحلیل اثرات مثبت و منفی شهرک‌های صنعتی شباب و ایلام بر روستاهای اطراف این شهرک‌ها و مقایسه این دو منطقه از لحاظ دستیابی به اهداف توسعه پایدار طراحی شده است. این پژوهش به صورت پیمایشی انجام گرفته و جامعه آماری این تحقیق را روستاییان ساکن در روستاهای اطراف این دو شهرک تشکیل داده‌اند ($N=23004$). حجم نمونه از طریق فرمول کوکران برآورد ($n=364$) و نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای و به صورت تصادفی با انتساب متناسب انتخاب گردیدند. نتایج تحلیل عاملی اثرات مثبت شهرک صنعتی شباب در منطقه نشان می‌دهد که اثرات اجتماعی، کشاورزی، کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی در مجموع ۷۳/۶۰ درصد از کل واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کند. اثرات مثبت شهرک صنعتی ایلام نیز در منطقه شامل آثار اجتماعی، کشاورزی، کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی در مجموع ۵۹/۸۹ درصد از کل واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کند. به طور کلی می‌توان بیان کرد که شهرک صنعتی شباب تأثیرات مثبت بیشتری بر روستاهای همجوار دارد. کلید واژگان: اثرات، شهرک صنعتی، توسعه روستایی، شباب، ایلام

مقدمه

با یک نگرش سیستمی عرصه‌های روستایی به‌عنوان فضاهای محدود جغرافیایی به‌شمار می‌روند که از عملکرد فعالیت انسان بر محیط طبیعی از یک طرف و تأثیر نیروهای بیرونی بر

۱. نویسنده مسئول: اصفهان - دانشگاه اصفهان - خوابگاه سلیمان خاطر اتاق ۱۰۹

عرصه‌های روستایی از سوی دیگر در طول زمان شکل گرفته و دچار تغییرات و تحولات گشته‌اند (سعیدی، ۱۳۷۷، ۴). در این زمینه، اقتصاد روستایی عمری برابر با سکونت انسان در کره‌ی زمین داشته و نقشی اساسی در مکان استقرار، استمرار در سکونت، تولید ثروت و ایجاد اشتغال ایفاء نموده و امروزه نیز در بین کارکردهای متنوع سکونتگاه‌های روستایی یکی از مهم‌ترین آنهاست (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰، ۴۰). پایه‌های آغازین اقتصاد در روستاها را باید فعالیت‌های کشاورزی دانست که تا به امروز نیز در نظام تولید اقتصادی، الگوی تغذیه و بسیاری از جنبه‌های مادی زندگی روستاییان تأثیر غیرقابل انکاری داشته است؛ اما در فرایند تحولات اقتصاد روستایی در جهان و به تناسب نیازهای فعلی این جوامع به نظر می‌رسد که بخش کشاورزی به‌تنهایی قادر به ایجاد تعادل در شاخص‌های اقتصادی روستاها و جمعیت این مناطق نبوده و لزوم پرداختن به فعالیت‌های غیرکشاورزی و جستجوی شیوه‌های جدید معیشت با اتکاء به منابع درونی روستاها بیش از پیش از احساس می‌شود (مشیری و همکاران، ۱۳۸۳، ۱۴۳).

توسعه روستایی شامل طیف وسیعی از تحولات عمیق در ساختارهای اجتماعی و اقتصادی در نواحی روستایی است و به دنبال توزیع منصفانه درآمد، افزایش استانداردهای زندگی و ایجاد فرصت‌های شغلی در این نواحی است (Ezeala-Harrison, ۱۹۹۶, ۱۵). در این زمینه گروهی از محققان توسعه روستایی، صنعتی شدن روستا را به‌عنوان سنگ‌بنای استراتژی آینده مورد بحث قرار داده و معتقدند صنعتی شدن روستایی در چارچوب طرح جامع ملی و نیز افزایش نرخ صادرات در جهت ایجاد تعادل در تراز پرداخت‌ها با سه هدف عمده اصلاح درآمد سرانه، کاهش بیکاری و کاهش عدم تعادل بین منطقه‌ای امری اجتناب‌ناپذیر در فرایند توسعه اقتصادی است. با عنایت به این مهم، در دو دهه اخیر استقرار صنایع در روستا در قالب شهرک‌ها و نواحی صنعتی در دستور کار مسئولان و برنامه‌ریزان کشور قرار گرفته است (مطیعی لنگرودی و نجفی‌کانی، ۱۳۸۶، ۱۴۷). به صنعتی کردن روستاها از دو دیدگاه می‌توان نگریست. دیدگاه نخست ایجاد و استقرار صنعت در روستاها است. این دیدگاه بر این نکته تأکید دارد که با توجه به عوامل تولید و وضعیت بازار، چه صنایعی می‌توانند در مناطق روستایی استقرار یافته یا توزیع شوند. دیدگاه دوم صنعتی کردن روستا می‌باشد. در این دیدگاه مسئله صنعتی کردن روستاها هم یک فرایند فرعی و هم وسیله‌ای برای متنوع کردن و نوسازی اقتصاد روستایی تلقی می‌شود (پاپلی بزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۷، ۲۲۴). از آنجا که صنعتی کردن روستا به استقرار صنعت در مراکز آن اشاره دارد و باعث ایجاد اشتغال غیر کشاورزی، کمک به جلوگیری از جریان مهاجرت به مراکز شهری، تقویت پایه‌های اقتصادی مراکز روستای، استفاده کامل از مهارت‌های موجود در ناحیه، فرآوری

تولیدات کشاورزی محلی و تهیه نهاده‌های اساسی و کالاهای مصرفی برای کشاورزان و دیگر افراد محلی می‌شود (سرور امینی و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۲۸). بنابراین، این پژوهش بر اساس این مفهوم که استقرار شهرک‌های صنعتی در اطراف روستاها، از یک سو باعث ایجاد اشتغال برای افراد بیکار در روستاها شود که امر می‌تواند کمکی در راستای جلوگیری از جریان مهاجرت روستاییان بیکار به مراکز شهری شود، و از سوی دیگر باعث تقویت پایه‌های اقتصادی مراکز روستای شده و باعث استفاده کامل از مهارت‌های موجود در ناحیه، فرآوری تولیدات کشاورزی محلی و تهیه نهاده‌های اساسی و کالاهای مصرفی برای کشاورزان و دیگر افراد محلی می‌شود، بررسی شده است. لذا، در صورتی که صنعتی شدن روستا در یک منطقه با دیگر بخش‌های آن، از جمله کشاورزی متناسب باشد، می‌توان شاهد افزایش درآمد و به تبع آن افزایش پس‌انداز روستاییان بود که این امر می‌تواند باعث سرمایه‌گذاری در توسعه روستا گردد (Zhang, ۱۹۹۴, ۲۲). هم‌چنین می‌توان شاهد رونق بخش کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصاد ملی بود (حقیقی، ۱۳۸۰، ۵۵). بر این اساس، صنعتی‌سازی روستایی فرایندی است که ابزارهایی برای متنوع کردن اقتصاد روستایی فراهم آورده و همچنین راهبردی است که فقر روستایی را کاهش داده و با توسعه صنایع، از دیدگاه اقتصاد روستایی و اقتصاد ملی (Lee, ۲۰۰۱, ۳)، توسعه متعادل میان خانوارهای شهری و روستایی، بخش کشاورزی و صنعت و بالاخره اقتصاد منطقه‌ای و تمرکز-زدایی صنعتی و شهری را میسر می‌سازد (Choi, ۲۰۰۱, ۱).

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مطالعات زیادی پیرامون استقرار صنعت و اثرات و پیامدهای آن در فضاهای جغرافیایی صورت گرفته است؛ مهم‌ترین پیامدهای آن ایجاد رفاه، افزایش درآمد و فرصت‌های شغلی ذکر شده است که ابعاد متفاوتی چون پس‌انداز، مسکن، بهداشت، بیمه، تغییر الگوی مصرف، بهبود آموزش و بهبود گذران اوقات فراغت را در بر می‌گیرد (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰، ۴۲). سرورامینی و همکاران (۱۳۸۹)، به بررسی اثرات شهرک صنعتی اشتهارد بر توسعه روستاهای همجوار پرداختند. نتایج تحلیل عاملی اثرات مثبت شهرک صنعتی اشتهارد در منطقه نشان داد که ۵ عامل اثرات اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، کشاورزی و زیست محیطی در مجموع ۶۵/۹۸ درصد از واریانس را تبیین می‌کنند. اثرات منفی شهرک صنعتی اشتهارد نیز در منطقه شامل ۴ عامل اثرات اجتماعی، اقتصادی، کشاورزی و زیست محیطی ۶۳/۱۵۹ درصد کل واریانس را تبیین می‌کنند. هم‌چنین، رضوانی و همکاران (۱۳۸۹) نشان داده‌اند که ارتقاء کلی شاخص‌های

اقتصادی - اجتماعی روستاییان شاغل پس از ایجاد ناحیه صنعتی مثبت بوده و آثار مثبتی در زمینه‌های بیمه اجتماعی، اشتغال و درآمد، مشارکت، توسعه مسکن، تغذیه و رفاه اجتماعی به همراه داشته است. نتایج مطالعه مطیعی لنگرودی (۱۳۸۰) نشان می‌دهد که شهرک صنعتی مورد مطالعه تعداد زیادی از جمعیت روستاهای اطراف را جذب کار نموده و در زمینه ارتقای کیفی زندگی روستاییان منطقه مؤثر واقع شده است. ایجاد و گسترش صنعت در نواحی روستایی عامل ایجاد فعالیت‌های تلفیقی با کشاورزی و صنعتی در نواحی روستایی بوده و توان اشتغال-زایی و به‌دنبال آن کسب درآمد در نواحی روستایی را افزایش داده است. هم‌چنین، طاهرخانی (۱۳۸۰)، در مطالعه خود به بررسی نقش نواحی صنعتی در توسعه مناطق روستایی استان مرکزی پرداخته است. نتایج تحقیق وی نشان می‌دهد که ایجاد فرصت‌های شغلی برای روستاییان موفقیت‌آمیز نبوده است؛ چرا که اکثریت شاغلین نواحی صنعتی روستایی را ساکنان مناطق شهری تشکیل می‌دهند. هم‌چنین، استفاده اندک از منابع محلی، عدم صدور کالاهای تولیدی و فقدان نظام آموزشی از دیگر یافته‌های تحقیق است. مطیعی لنگرودی و نجفی‌کانی (۱۳۸۶)، در پژوهش خود صنعتی شدن را به‌عنوان یک تصمیم سرنوشت‌ساز برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای در حال رشد در نظر گرفته و نتایج مطالعه مذکور نشان می‌دهد که اکثر شاخص‌های توسعه اعم از الگوی مصرف (خوراک، پوشاک، و کالاهای مصرفی)، مسکن، بیمه، رضایت و امنیت شغلی، آموزش، انگیزه ماندگاری در روستا تفاوت معناداری را نشان دادند. هم‌چنین، مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای به ارزیابی پیامدهای فضایی استقرار شهرک‌های صنعتی در نواحی روستایی در ابعاد مختلف فضایی پرداختند. نتایج مطالعه حاکی از وجود تفاوت‌های معناداری در زمینه‌ی میزان درآمد، پس‌انداز، رضایت شغلی و امنیت شغلی می‌باشد. هم‌چنین، در زمینه‌ی پیامدهای محیطی - کالبدی می‌توان به آلودگی هوا، تغییر کاربری وسیع اراضی کشاورزی مرغوب و تغییر در چشم‌انداز محیطی اشاره کرد. Hag (۱۹۷۹) ضمن تحلیل فرایند توسعه روستایی بر این باور است که در امتداد با دیگر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی، صنعت باید به‌عنوان مهمترین مؤلفه هر برنامه توسعه یکپارچه روستایی پذیرفته شود. ماهیت و الگوی صنعتی شدن چه در ابعاد کوچک مقیاس و یا صنایع دستی، و چه در ابعاد بزرگ مقیاس تابع مواد خام اولیه و منابع انسانی در ابعاد محلی و منطقه‌ای است. Rogers (۱۹۷۸) با بررسی اثرات استقرار صنعت در شهرک‌ها و مناطق روستایی ایالت آیوا نشان داد که صنعتی شدن روستایی منافع وسیعی را برای اجتماعات مورد مطالعه در بر داشته به‌طوری‌که سبب افزایش یکپارچگی خانوارها، افزایش درآمد سرانه و توزیع متعادل درآمدها شده است.

Abraham (۱۹۹۴) با بررسی الگوی صنعتی شدن روستایی هند معتقد است که استقرار صنعت در مناطق روستایی توانسته نقش بسیار مهمی در ایجاد اشتغال و درآمد داشته باشد. صنعتی شدن روستایی با استفاده از منابع محلی سبب تحکیم الگوی عدم تمرکز صنایع شده و پلی است که پیوند بین مناطق شهری و روستایی ایجاد می‌کند و در واقع اختلاف زندگی در نواحی شهر و روستا کاهش می‌یابد. Hang et al (۲۰۰۸) با بررسی نقش خوشه‌های صنعتی در ناحیه روستایی ونژو در چین، بیان می‌دارد که خوشه‌های صنعتی باعث تقسیم کار در جریان تولید شده و فرصت‌هایی برای شرکت‌های کوچک و کارآفرینان در منطقه را فراهم آورده است. هم-چنین، در رابطه با اثرات محیطی استقرار صنایع در نواحی روستایی Wang et al (۲۰۰۸) در تحقیقی با عنوان نواحی صنعتی روستایی و آلودگی آب در چین، این مسئله را مشکلی جدی قلمداد کرده‌اند و آلودگی منابع آب در این نواحی را در اثر استقرار این صنایع دانسته‌اند. با توجه به آنچه که شرح داده شد، می‌توان دریافت که امروزه صنعت به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی و محوری در توسعه و مخصوصاً توسعه مناطق عقب‌مانده روستایی، نقش اساسی و ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است. زیرا عوامل تولید در بخش صنعت بر خلاف بخش کشاورزی از قابلیت جابجایی و انعطاف‌پذیری بیشتری با شرایط محیطی و اوضاع منطقه‌ای و ملی برخوردار است (کلانتری، ۱۳۸۰). بنابراین، با توجه به مطالب گفته شده، هدف اصلی این پژوهش بررسی، شناخت و تحلیل اثرات شهرک‌های صنعتی شباب و ایلام بر وضعیت توسعه روستاهای همجوار بوده که اهداف اختصاصی این بررسی شامل بررسی و شناخت اثرات مثبت و منفی شهرک صنعتی شباب و ایلام بر روستاهای همجوار و مقایسه اثرات این دو شهرک صنعتی بر روستاهای همجوار خود می‌باشد.

منطقه‌ی مورد مطالعه

شهرک صنعتی ایلام که از توابع بخش چوار، شهرستان ایلام بوده که با شهر ایلام (مرکز استان ایلام) دارای فاصله‌ای در حدود ۱۱ کیلومتر می‌باشد. مساحت آن حدود ۱۱۰ هکتار بوده که از این میزان، ۷۳/۸ هکتار آن فاز عملیاتی می‌باشد. اکنون ۵۹/۵۳ هکتار زمین صنعتی این شهرک با عقد ۱۹۰ فقره قرارداد با فرصت شغلی ایجاد شده برای ۴۵۹۶ نفر به متقاضیان احداث واحدهای صنعتی واگذار شده است. لازم به‌ذکر است که شهرک صنعتی مورد نظر در سال ۱۳۷۰ تاسیس شده است.

شهرک صنعتی شیب که از توابع بخش مرکزی، شهرستان شیروان و چرداول بوده و با مرکز شهرستان (سرابله) و مرکز استان (شهر ایلام) به ترتیب دارای فاصله‌ای در حدود ۵ کیلومتر و ۳۰ کیلومتر می‌باشد. مساحت آن در حدود ۲۰ هکتار بوده که از این مقدار در حدود ۹ هکتار آن وارد فاز عملیاتی شده است. این شهرک با عقد ۱۷ قرارداد (که تا سال ۱۳۹۰، ۱۰ واحد از آنها به مرحله بهره‌برداری رسیده‌اند) توانسته برای ۱۵۰ نفر به صورت مستقیم اشتغال‌زایی نماید.

مواد و روش‌ها

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی بوده و با توجه به گستردگی محدوده تحقیق، به صورت پیمایشی و تک مقطعی انجام گرفته است. جامعه آماری این تحقیق را روستاییان ساکن در روستاهای اطراف شهرک‌های صنعتی شیب و ایلام واقع در دو شهرستان شیروان و چرداول و ایلام تشکیل می‌دهند ($N=23004$). حجم نمونه از طریق فرمول کوکران و روش تصادفی با انتساب متناسب تعداد ۳۶۴ نفر به عنوان نمونه تعیین گردید. در این روش نمونه‌گیری ابتدا ۱۵ روستا که در فاصله کمتری نسبت به دو شهرک صنعتی شیب و شهرک صنعتی ایلام قرار داشتند، سپس به طور تصادفی پرسش‌نامه‌ها در میان افراد ساکن در هر روستا توزیع شد و ۸ روستا نزدیک به شهرک صنعتی شیب و ۷ روستا نزدیک به شهرک صنعتی ایلام در نظر گرفته شد. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه می‌باشد که روایی گویه‌ها توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه اصفهان مورد تأیید قرار گرفت. به منظور بررسی پایایی ابزار مورد تحقیق مطالعه-ی پیش‌راهنما، یک نمونه ۳۰ نفری خارج از نمونه اصلی (در شهر سرابله) انتخاب و پرسشنامه بین آنها توزیع و نظرات آنها جمع‌آوری گردید، سپس بر مبنای نتایج تغییرات لازم در پرسش‌نامه مذکور صورت گرفت. نتایج به دست آمده از پیش‌آزمون، حاکی از اعتماد یا پایایی قابل قبول ابزار مورد مطالعه (پرسشنامه) می‌باشد (آلفای کرونباخ محاسبه شده برای اثرات مثبت و منفی شهرک‌های صنعتی به ترتیب برابر است با ۰/۸۷۵ و ۰/۸۴۵). برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی عمیق‌تر موضوع و دسته‌بندی متغیرها علاوه بر آماره‌های توصیفی، از تحلیل عاملی و آزمون من ویتنی استفاده شده است. در تحلیل عاملی جهت تعیین مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از روش KMO و آزمون بارتلت استفاده گردید.

یافته‌های تحقیق

الف- ویژگی‌های فردی روستاییان اطراف شهرک صنعتی شباب: نتایج نشان می‌دهد که میانگین سنی افراد مورد مطالعه ۵۲/۶ سال و بُعد خانوار در حدود ۵ نفر می‌باشد. ۱۷/۵ درصد از افراد نمونه بی‌سواد و نیز ۵۵ درصد دارای سوادی در سطح ابتدایی بودند. ۲۲/۵ درصد افراد از محل سکونت اصلی خود به روستاهای نزدیک به شهرک صنعتی شباب نقل مکان کرده‌اند. از میان کل افراد مورد مطالعه ۱۶/۵ درصد در شهرک صنعتی شباب مشغول به کار هستند که از این میان ۷۵/۵ درصد کارگر ساده و بقیه به‌صورت کارگر نیمه‌ماهر یا کارگر فنی و استادکار مشغول به کار می‌باشند. متوسط فاصله روستاهای مورد مطالعه تا شهرک صنعتی شباب ۳/۵ کیلومتر می‌باشد. همچنین، شغل اصلی ۶۵ درصد خانوارهای مورد مطالعه کشاورزی بود. درآمد حدود ۵۰ درصد خانوارها از راه شغل اصلی تأمین می‌شود.

ب - ویژگی‌های فردی روستاییان اطراف شهرک صنعتی ایلام: نتایج اولیه تحقیق نشان داد، میانگین سنی افراد مورد مطالعه در حوزه‌ی شهرک صنعتی ایلام ۴۹/۵ سال و بُعد خانوار در حدود ۶ نفر می‌باشد. نتایج نشان داد، ۱۹/۳ درصد از آنها بی‌سواد، ۴۸/۲ درصد در سطح ابتدایی، ۲۳/۵ درصد در سطح سیکل و ۹ درصد از آنها سطح سوادشان بالاتر از سیکل است. ۱۵/۳ درصد از افراد مورد مطالعه از محل سکونت اصلی خود به روستاهای نزدیک‌تر به شهرک صنعتی ایلام نقل مکان کرده بودند. از میان کل افراد مورد مطالعه، در این حوزه، ۳۳/۷ درصد از آنها در شهرک صنعتی ایلام مشغول به کار هستند که از این میان ۷۵ درصد به‌صورت کارگر ساده مشغول به کار می‌باشند. متوسط فاصله روستاهای مورد مطالعه تا شهرک صنعتی ایلام ۱/۲۳ کیلومتر می‌باشد. همچنین شغل اصلی ۴۳ درصد از خانوارهای مورد مطالعه، در این حوزه، کشاورزی و دامپروری بوده که حدود ۳۵ درصد از درآمد خانوار از این راه تأمین می‌شود. لازم به‌ذکر است که حدود ۶۰ درصد افراد مورد مطالعه در حوزه شهرک صنعتی ایلام به‌علت نزدیکی روستاهای این حوزه به پتروشیمی ایلام، در پتروشیمی ایلام (به علت درآمد بیشتر) به صورت تمام وقت یا پاره وقت مشغول به کار می‌باشند.

آثار استقرار شهرک‌های صنعتی بر روستاهای همجوار

با توجه به جدول شماره ۱، از بین آثار مثبت شهرک صنعتی ایلام بر روستاهای اطراف آن، مهاجر پذیر شدن روستاها، بهبود کیفیت راه‌های ارتباطی در منطقه، افزایش درآمد روستاییان و بهبود کمی و کیفی وسایل حمل و نقل در روستاهای منطقه و همچنین از بین آثار مثبت شهرک صنعتی شباب بر روستاهای اطراف آن، افزایش درآمد روستاییان، افزایش متوسط قدرت

خرید روستاییان، افزایش فرصت اشتغال در روستاها و فراهم شدن زمینه اشتغال برای قشر تحصیل کرده روستایی منطقه به ترتیب رتبه‌های اول تا چهارم را از نظر دیدگاه روستاییان این مناطق کسب نموده‌اند. که جزء مهم‌ترین اثرات شناخته شده از نظر روستاییان می‌باشد.

جدول (۱) رتبه‌بندی اثرات مثبت شهرک‌های صنعتی شباب و ایلام از نظر روستاییان

روستاها (اثرات مثبت)			روستاها اطراف شهرک صنعتی ایلام		
رتبه	انحراف معیار	میانگین	رتبه	انحراف معیار	میانگین
۱	۰/۷۸۲	۴/۷۱	۳	۰/۹۰۱	۴/۴۲
۲	۰/۷۹۵	۴/۷	۲۵	۱/۶	۲/۴
۲۲	۱/۲۸	۳/۵۲	۲۶	۱/۶۸	۳/۳۵
۲۳	۱/۳۱	۳/۵	۱۴	۱/۰۸	۲/۹
۲۴	۱/۳۳	۳/۴۸	۱۵	۱/۱۱	۳/۸۷
۱۶	۰/۹۸۲	۳/۸۸	۱۱	۰/۹۹۹	۴/۰۱
۱۵	۰/۹۵۲	۳/۹	۲۹	۳/۰۰	۲/۰۵
۱۴	۰/۹۲۵	۳/۹۱	۱۶	۱/۱۵	۳/۸۶
۱۷	۱/۰۱	۳/۸	۱۷	۱/۱۷	۳/۸۲
۲۰	۱/۱۹	۳/۶۱	۱۲	۱/۰۱	۳/۹۵
۱۸	۱/۰۹	۳/۷۱	۱۸	۱/۱۹	۳/۸
۱۹	۱/۱۲	۳/۶۷	۱۹	۱/۲۵	۳/۷۸
۶	۰/۸۳۲	۴/۵۲	۲۰	۱/۲۷	۳/۷۷
۱۲	۰/۸۹۹	۴/۰۵	۱	۰/۸۸۲	۴/۶
۲۱	۱/۲۱	۳/۵۹	۱۰	۰/۹۸۲	۴/۰۵
۸	۰/۸۴۳	۴/۴۵	۲۷	۱/۷۵	۳/۳
۳	۰/۳/۸۰۴	۴/۶۱	۹	۰/۹۷۲	۴/۱
۵	۰/۸۲۲	۴/۵۴	۲	۰/۸۹۱	۴/۵۵
۹	۰/۸۵۰	۴/۴۰	۴	۰/۹۱۵	۴/۳۸
۴	۰/۸۱۰	۴/۶۰	۵	۰/۹۳۵	۴/۳۳
۷	۰/۸۳۹	۴/۴۹	۶	۰/۹۴۵	۴/۲۹
۱۳	۰/۹۱۲	۳/۹۹	۸	۰/۹۶۲	۴/۱۸
۱۱	۰/۸۹۵	۴/۱	۷	۰/۹۵	۴/۲۵
۱۰	۰/۸۷۵	۴/۳	۲۱	۱/۲۹	۳/۷۵
۲۷	۱/۴۵	۳/۴	۱۳	۱/۰۵	۳/۹۵
۲۶	۱/۴۱	۳/۴۴	۲۸	۱/۸۵	۳/۰۲
۲۵	۱/۳۵	۳/۴۵	۲۲	۱/۳۳	۳/۷۰
۲۹	۱/۶۷	۳/۱	۲۳	۱/۴	۳/۶
۲۸	۱/۵۷	۳/۲	۲۴	۱/۵	۳/۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد گویه‌های فروش و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی، تأمین بیشتر نیروی کار شهرک صنعتی از شهرها، کاهش توجه به کشاورزی و مشکلات موجود در این بخش و انتقال مازاد درآمد روستاییان و سرمایه‌گذاری در شهرها از بین اثرات منفی شهرک صنعتی ایلام بر روستاهای اطراف این شهرک، رتبه اول تا چهارم را کسب کرده‌اند. در حالیکه رتبه اول تا چهارم اثرات منفی شهرک صنعتی شباب بر روستاهای مجاور آن شامل گویه‌های آلوده شدن آب‌های زیرزمینی روستاهای اطراف شهرک‌های مزبور، انتقال مازاد درآمد روستاییان و سرمایه‌گذاری در شهرها، کاهش توجه به کشاورزی و مشکلات موجود در این بخش و کاهش علاقه فرزندان خانوار به کشاورزی می‌باشد.

جدول (۲) رتبه‌بندی اثرات منفی شهرک‌های شباب و ایلام از نظر روستاییان

روستاهای اطراف شهرک صنعتی شباب			روستاهای اطراف شهرک صنعتی ایلام			متغیرها (اثرات منفی)
رتبه	انحراف معیار	میانگین	رتبه	انحراف معیار	میانگین	
۲	۰/۷۲۸	۴/۸۱	۴	۰/۷۵۹	۳/۷۲	انتقال مازاد درآمد روستاییان و سرمایه‌گذاری در شهرها
۷	۰/۹۰۵	۴/۱۸	۱	۰/۸۴۹	۴/۷۸	فروش و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی
۱۸	۱/۳۲	۳/۲۷	۲۰	۱/۰۴۵	۳/۲۶	افزایش غیر واقعی قیمت اراضی مسکونی
۱۱	۱/۱۷۳	۴/۵۸	۱۵	۱/۰۲۷	۴/۰۴	افزایش درآمد گروهی از افراد روستایی
۱۹	۱/۴۲	۳/۴۲	۱۴	۱/۰۸۴	۴/۳۱	کاهش سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی
۱	۰/۶۲۸	۴/۶۳	۱۳	۱/۰۳۵	۴/۱۷	آلوده شدن آب‌های زیرزمینی روستاهای اطراف شهرک‌های
۳	۰/۸۴۹	۴/۷۸	۳	۰/۸۷۹	۴/۴۵	کاهش توجه به کشاورزی و مشکلات موجود در این بخش
۲۰	۱/۲۴	۲/۱۸	۱۲	۰/۷۹۹	۳/۲۶	آلودگی آب‌های کشاورزی
۲۱	۱/۲۱	۲/۶۴	۱۶	۰/۹۸۶	۳/۶۷	آلودگی‌های صوتی ناشی از کار واحدهای صنعتی
۶	۰/۷۸۱	۳/۷۰	۲۱	۰/۹۵۳	۲/۸۲	تخریب مراتع
۱۲	۱/۱۰۸	۴/۰۰۶	۱۷	۰/۹۸۴	۳/۵۸	قطبی شدن منطقه
۸	۰/۶۳۵	۲/۸۴	۱۸	۱/۱۰۸	۴/۰۰۶	بکارگیری گروه خاصی از افراد روستایی
۱۳	۰/۹۸۱	۳/۳۲	۵	۰/۸۷۸	۴/۱۲	کاهش نیروی کار جوان در بخش کشاورزی
۴	۰/۸۴	۴/۶۶	۶	۰/۷۵۵	۳/۴۴	کاهش علاقه فرزندان خانوار به کشاورزی
۱۴	۰/۹۷۹	۳/۱۱	۱۹	۰/۷۸۳	۲/۶۲	آلودگی هوا در روستا
۱۵	۰/۸۷۸	۲/۷	۷	۰/۹۴	۴/۲۴	انتقال آب کشاورزی به صنعت
۵	۰/۸۷۹	۴/۴۵	۲	۰/۸۶۲	۴/۷۴	تأمین بیشتر نیروی کار شهرک صنعتی از شهرها
۱۶	۱/۰۴۴	۲/۶۸	۱۱	۰/۸۴۶	۳/۵۲	توسعه نسبی روستاهای نزدیک به شهرک صنعتی
۱۷	۱/۰۹۷	۲/۱۸	۸	۰/۷۹۳	۳/۵۲	ترک تحصیل فرزندان بعضی از خانوارها
۱۰	۰/۹۴۹	۳/۷۷	۱۰	۱/۰۷	۴/۵۶	مصرفی شدن خانوارها
۹	۰/۷۴۱	۳/۲	۹	۰/۷۴۱	۳/۲	اثر سوء بر بازارهای سنتی روستاها

جدول (۳) مقایسه اثرات مثبت شهرک صنعتی بین دو گروه روستاییان اطراف شهرک صنعتی ایلام و شهاب

متغیرها	میانگین رتبه ای		من وینتی	sig
	شهرک صنعتی ایلام	شهرک صنعتی شهاب		
افزایش ارزش اراضی	۱۱۸/۲۳	۱۲۰/۴۲	۴۷۷۲/۳	۰/۴۴۱ ^{ns}
ارزشمند شدن خانه های روستایی	۱۱۷/۲۳	۱۱۵/۱۲	۴۶۲۹/۳	۰/۴۳۹ ^{ns}
تعمیر الگوی مصرفی غذا	۹۵/۶۲	۱۳۵/۸۲	۱۹۱۷/۳۲	۰/۰۲۱ ^o
ایجاد و گسترش مشاغل خدماتی	۸۱/۴۲	۱۲۵/۱۵	۱۴۸۲/۱	۰/۰۰۱ ^{o*}
مهاجر پذیر شدن روستاها	۱۲۹/۱۵	۱۲۴/۰۷	۴۸۷۲/۳	۰/۴۴۰ ^{ns}
کاهش مهاجر فرستی به شهرها	۱۱۲/۵	۲۱۲/۱۵	۱۴۱۵/۵	۰/۰۰۱ ^{o*}
افزایش فرصت های اشتغال در شهرها	۱۳۰/۷۲	۱۲۶/۱۲	۴۹۴۱/۲	۰/۴۴۹ ^{ns}
بهبود کیفیت راه های ارتباطی در منطقه	۵۹/۱۶	۸۰/۱۲	۱۶۱۲/۲	۰/۰۲ ^o
بهبود کمی و کیفی وسایل حمل و نقل در روستاهای منطقه	۱۱۸/۴۱	۱۱۵/۸	۴۶۱۹/۷	۰/۴۳۱ ^{ns}
فراهم شدن زمینه اشتغال برای قشر تحصیل کرده روستایی	۱۰۲/۲۳	۱۰۹/۴۱	۴۶۰۳/۴	۰/۴۱۹ ^{ns}
فراهم شده زمینه اشتغال برای کشاورزان به صورت فصلی	۶۱/۶۹	۷۵/۱۴	۱۱۸۱	۰/۰۱۳ ^o
بالا رفتن آگاهی و تخصص در بین روستاییان	۱۱۵/۳	۱۱۹/۴۱	۴۶۲۱/۰۲	۰/۴۳۸ ^{ns}
دسترسی راحت تر روستاییان به تولیدات شهرک های صنعتی	۸۲/۱۴	۱۲۸/۲۵	۱۵۱۴/۲۳	۰/۰۰۰ ^{o*}
افزایش فرصت ادامه تحصیل برای فرزندان خانوارهای روستایی	۱۲۵/۱۶	۱۳۱/۲۷	۴۹۵۲/۱۸	۰/۴۵۱ ^{ns}
بازسازی و بالا رفتن کیفیت خانه های روستایی	۱۰۸/۱۲	۱۰۱/۹۹	۴۵۱۲/۲۳	۰/۴۰۲ ^{ns}
کاهش آلودگی شهرهای منطقه	۵۵/۴	۸۰/۵	۱۸۱۲/۱	۰/۰۰۰ ^{o*}
استفاده از محصولات کشاورزی به عنوان مواد خام صنعتی	۱۲۵/۴	۱۲۸/۱۶	۴۸۲۵/۳	۰/۴۹۵ ^{ns}
تفکیک فضاهای روستاها	۱۱۸/۷	۱۱۴/۹	۵۰۲۸/۵	۰/۲۱۵ ^{ns}
بهبود کیفی خیابان ها و کوچه های روستاها	۱۲۲/۴	۱۲۷/۶	۴۸۱۲/۳	۰/۵۸۹ ^{ns}
افزایش درآمد روستاییان	۱۲۵/۲۳	۱۱۸/۴۲	۴۱۲۳/۸	۰/۴۱۵ ^{ns}
افزایش متوسط قدرت خرید روستاییان	۶۱/۲۸	۸۸/۰۹	۱۸۱۴/۲	۰/۰۰۵ ^{o*}
جذب سرمایه های شهری به روستاها	۸۲/۶۵	۱۱۵/۲۳	۱۷۹۴/۵	۰/۰۰۰ ^{o*}
افزایش قیمت محصولات کشاورزی	۷۵/۱۵	۷۴/۰۱	۳۴۱۰/۲	۰/۳۱۵ ^{ns}
افزایش متوسط قدرت خرید نهاده های کشاورزی	۱۱۸/۲	۱۱۵/۶۱	۳۹۱۲/۰۱	۰/۳۴۵ ^{ns}
افزایش متوسط تولید محصولات کشاورزی و دامی تولیدی	۱۱۵/۶	۱۱۷/۰۹	۳۸۶۱/۰۱	۰/۳۴۱ ^{ns}
اطمینان روستاییان از کسب درآمد ثابت	۱۰۹/۲۳	۱۱۸/۲۱	۳۷۱۵/۱	۰/۳۲ ^{ns}
بالا رفتن درجه مکانیزاسیون در فعالیتهای کشاورزی	۷۲/۳۱	۷۹/۴۲	۳۵۱۲/۱	۰/۳۱۲ ^{ns}
فروش راحت تر و بیشتر محصولات کشاورزی و دامی تولیدی	۶۸/۴۵	۱۶۸/۲۳	۱۸۰۴/۵	۰/۰۰۹ ^{o*}

مأخذ: یافته های تحقیق

جدول ۳ نشان می‌دهد که ده گویه از بیست و هشت گویه مربوط به اثرات مثبت شهرک‌های صنعتی بین دو گروه روستاییان اطراف شهرک صنعتی ایلام و شهاب، اختلاف معنی‌دار وجود دارد یعنی افراد مورد مطالعه نسبت به اثرات این ده گویه دارای اتفاق نظر نمی‌باشند. در واقع می‌توان گفت این دو شهرک صنعتی بر روستاهای اطراف خود اثرات مشابهی نگذاشته‌اند. این دو گروه در مورد گویه‌های تغییر الگوی مصرف غذایی، ایجاد و گسترش مشاغل خدماتی، کاهش مهاجر فرستی به شهرها، بهبود کیفیت راه‌های ارتباطی، فراهم شدن زمینه اشتغال برای کشاورزان به صورت فصلی، دسترسی راحت‌تر روستاییان به تولیدات شهرک‌های صنعتی، کاهش آلودگی شهرهای منطقه، افزایش متوسط قدرت خرید روستاییان، جذب سرمایه‌های شهری به روستاها، فروش راحت‌تر و بیشتر محصولات کشاورزی و دامی تولیدی در منطقه در سطح ۱ درصد اختلاف معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به جدول ۴ می‌توان به این نتیجه رسید که یازده گویه از بیست و یک گویه مربوط به اثرات منفی شهرک‌های صنعتی بین دو گروه روستاییان اطراف شهرک صنعتی ایلام و شهاب، اختلاف معنی‌دار و در مورد ده گویه باقیمانده اتفاق نظر وجود دارد. با توجه به میانگین رتبه‌ای، متغیرهای قطبی شدن منطقه، انتقال آب بخش کشاورزی به صنعت، تأمین بیشتر نیروی کار شهرک صنعتی از شهرها، توسعه نسبی روستاهای نزدیک به شهرک صنعتی نسبت به سایر روستاها، ترک تحصیل فرزندان برخی خانواده‌ها، مصرفی شدن خانوارها، اثر سوء بر بازارهای سنتی روستاها، تخریب مراتع، آلودگی آب‌های کشاورزی، کاهش توجه به کشاورزان و مشکلات موجود در این بخش، آلوده شدن آب‌های زیرزمینی روستاهای اطراف این شهرک‌ها، افزایش درآمد گروهی از افراد روستایی، افزایش غیرواقعی قیمت اراضی کشاورزی و انتقال مازاد درآمد روستاییان به سرمایه‌گذاری در شهرها، شهرک صنعتی ایلام اثرات منفی بیشتری بر روستاهای همجوار خود داشته است. در سایر موارد اثرات منفی شهرک صنعتی شهاب بر روستاهای اطراف بیشتر بوده است.

جدول (۴) مقایسه اثرات منفی شهرک صنعتی بین دو گروه روستاییان اطراف شهرک صنعتی ایلام و شباب

Sig	من ویتنی	میانگین رتبه ای		متغیرها (اثرات منفی)
		شهرک صنعتی شباب	شهرک صنعتی ایلام	
۰/۰۰۰	۲۰۲۵/۴	۱۰۸/۲	۱۲۲/۸۲	قطبی شدن منطقه
۰/۰۰۲	۱۸۹۵/۲	۱۱۵/۳	۹۵/۵	بکارگیری گروه‌های خاص از افراد روستایی
۰/۰۰۹	۲۰۰۱/۳	۱۱۲/۵	۷۲/۹۵	کاهش نیروی کار جوان در بخش کشاورزی
۰/۵۹۲ ^{ns}	۴۸۱۲/۳	۱۲۸/۳	۱۲۲/۴	کاهش علاقه فرزندان خانواده به کشاورزی
۰/۰۰۰	۲۰۹۲/۴۲	۱۲۵/۸۲	۶۲/۵	آلودگی هوای روستا
۰/۰۰۲	۱۸۹۸/۳	۱۰۵/۱۷	۱۳۸/۳۹	انتقال آب بخش کشاورزی به صنعت
۰/۰۰۴	۲۱۰۹/۳	۸۲/۱۵	۱۴۴/۴	تأمین بیشتر نیروی کار شهرک صنعتی از شهرها
۰/۳۱۳ ^{ns}	۴۵۷۱/۳	۱۱۹/۳	۱۲۲/۵	توسعه نسبی روستاهای نزدیک به شهرک صنعتی
۰/۸۲ ^{ns}	۴۸۲۱/۰۷	۱۱۹/۸	۱۲۱/۵	ترک تحصیل فرزندان برخی خانواده‌ها
۰/۱۱۳ ^{ns}	۵۰۲۸/۰۳	۱۱۵/۶	۱۱۸/۵	مصرفی شدن خانوارها
۰/۷۲ ^{ns}	۴۴۴۹/۸۱	۱۱۹/۶	۱۲۱/۵	اثر سوء بر بازارهای سنتی روستاها
۰/۰۱۲	۲۱۰۲/۸۵	۹۸/۵	۱۱۷/۲۵	تخریب مراتع
۰/۸۲۷ ^{ns}	۵۲۱۵/۶	۱۲۷/۳۲	۱۲۵/۵	آلودگی صوتی ناشی از کار واحدهای صنعتی
۰/۵۹ ^{ns}	۴۸۵۲/۱۳	۱۱۵/۱۹	۱۱۸/۲۳	آلودگی آب‌های کشاورزی
۰/۰۰۴	۱۷۱۰/۶	۸۲/۱۵	۱۲۲/۸۵	کاهش توجه به کشاورزان و مشکلات موجود در این بخش
۰/۰۰۴	۱۷۱۰/۶	۸۲/۱۵	۱۲۲/۸۵	آلوده شدن آب‌های زیر زمینی روستاهای اطراف این شهرک‌ها
۰/۷۲ ^{ns}	۵۰۱۵/۴	۱۰۹/۸	۱۰۱/۲۵	کاهش سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی
۰/۰۰۱	۲۰۱۰/۳	۸۲/۷۵	۱۱۸/۰۱	افزایش درآمد گروهی از افراد روستایی
۰/۶۳ ^{ns}	۴۸۲۱/۵	۱۲۱/۸۵	۱۲۵/۶۴	افزایش غیر واقعی قیمت اراضی کشاورزی
۰/۰۰۳	۱۸۰۱/۳	۹۲/۷۵	۶۳/۱۴	فروش و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی
۰/۱۲۴ ^{ns}	۵۱۵۵/۲	۱۳۲/۰۱	۱۳۵/۱۵	انتقال مازاد درآمد روستاییان به سرمایه‌گذاری در شهرها

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تحلیل عاملی مربوط به اثرات مثبت شهرک‌های صنعتی ایلام و شهرک صنعتی شباب
 بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی برای شهرک صنعتی ایلام مقدار KMO برابر با ۰/۶۸ و مقدار بارتلت ۳۵۱۲/۳ و برای شهرک صنعتی شباب مقدار KMO برابر با ۰/۷۱۲ و مقدار بارتلت ۴۵۱۶/۲ است که در سطح ۱ درصد معنی‌دار بودند. در این بررسی با توجه به ملاک کیسر، ۵ عامل دارای مقدار ویژه بالاتر از یک بودند که برای هر دو منطقه مورد مطالعه استخراج و نتیجه‌ی آن در جدول ۵ ذکر شده است. مقدار واریانس تجمعی تبیین شده توسط

این ۵ عامل برای شهرک صنعتی ایلام معادل ۵۹/۸۹ درصد و برای شهرک صنعتی شباب معادل ۷۳/۶۰ بود. در هر دو منطقه‌ی مورد مطالعه، عامل اول دارای بالاترین مقدار ویژه، یعنی معادل ۶/۰۵ که تبیین کننده‌ی ۲۵/۲۲ درصد واریانس کل برای شهرک صنعتی ایلام و ۷/۸۲ که تبیین کننده‌ی ۳۲/۱۸ واریانس کل برای شهرک صنعتی شباب، بود و به‌عنوان مهم‌ترین اثر از میان آثار مثبت شهرک‌های صنعتی مزبور بر روستاهای همجوار به شمار می‌آید.

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که متغیرهای تشکیل دهنده عامل اول (مهمترین عامل) با عنوان اثرات اجتماعی، شامل: مهاجر پذیرش روستاها، کاهش مهاجرت به شهرها، افزایش فرصت‌های اشتغال در روستاها، بالا رفتن آگاهی و تخصص در بین روستاییان، افزایش فرصت ادامه تحصیل فرزندان روستاییان، دسترسی راحت‌تر روستاییان به تولیدات صنعتی، فراهم شدن زمینه اشتغال برای قشر تحصیل کرده روستایی منطقه، فراهم شدن زمینه اشتغال فصلی کشاورزان، افزایش فرصت اشتغال در روستاها و بهبود کمی و کیفی وسایل حمل و نقل در روستاهای منطقه که با توجه به این متغیرها اثرات اجتماعی نامیده شد. این عامل در شهرک صنعتی ایلام ۲۵/۲۲ درصد و برای شهرک صنعتی شباب ۳۲/۱۸ درصد کل واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کند. سایر اثرات مثبت احداث شهرک‌های صنعتی مورد نظر بر روستاهای همجوار همراه با متغیرهای آنها در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول (۵) عامل‌های استخراج شده از تحلیل عاملی اثرات مثبت شهرک صنعتی ایلام و شباب

شهرک صنعتی شباب			شهرک صنعتی ایلام			عامل‌ها
درصد فراوانی تجمعی واریانس	درصد مقدار ویژه	مقدار ویژه	درصد فراوانی تجمعی واریانس	درصد مقدار ویژه	مقدار ویژه	
۳۲/۱۸	۳۲/۱۸	۷/۸۲	۲۵/۲۲	۲۵/۲۲	۶/۰۵	اول
۴۵/۲۲	۱۳/۰۴	۴/۸۲	۳۹/۴۰	۱۴/۱۸	۴/۲۵	دوم
۴۹/۴۰	۴/۱۸	۲/۰۲	۴۸/۴۸	۹/۰۸	۳/۴۵	سوم
۶۷/۶۸	۱۸/۲۸	۵/۱۲	۵۶/۷۰	۸/۲۲	۳/۰۲	چهارم
۷۳/۶۰	۵/۹۲	۲/۸۲	۵۹/۸۹	۳/۱۹	۱/۸۲	پنجم
KMO = ۰/۷۱۲ Sig = ۰/۰۰۰ Bartlett's Test = ۴۵۱۶/۲			KMO = ۰/۶۸ Sig = ۰/۰۰۰ Bartlett's Test = ۳۵۱۲/۳			

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول (۶) عامل‌های استخراج شده مربوط به اثرات مثبت شهرک‌های صنعتی ایلام و شباب همراه با بار

عاملی آنها

بار عاملی شهرک صنعتی ایلام	اثرات	متغیرها*	اثرات	بار عاملی شهرک صنعتی ایلام
۰/۷۱۲	اجتماعی (۳۲/۱۸)	مهاجر پذیر شدن روستاها	اجتماعی (۲۵/۲۲)	۰/۷۱۲
۰/۶۱۴		کاهش مهاجرت به شهرها		۰/۶۱۴
۰/۷۲۵		افزایش فرصت‌های اشتغال در روستاها		۰/۷۲۵
۰/۷۱۹		بالا رفتن آگاهی و تخصص در بین روستاییان		۰/۷۱۹
۰/۶۰۹		افزایش فرصت ادامه تحصیل فرزندان روستاییان		۰/۶۰۹
۰/۸۰۴		دسترسی راحت‌تر روستاییان به تولیدات صنعتی		۰/۸۰۴
۰/۸۱۲		فراهم شدن زمینه اشتغال برای قشر تحصیل کرده		۰/۸۱۲
۰/۸۲۵		فراهم شدن زمینه اشتغال فصلی کشاورزان		۰/۸۲۵
۰/۷۹۵		افزایش فرصت اشتغال در روستاها		۰/۷۹۵
۰/۶۲۵	بهبود کمی و کیفی وسایل حمل و نقل در روستاهای		۰/۶۲۵	
۰/۸۰۵	کشاورزی (۱۳/۰۴)	فروش راحت‌تر و بیشتر محصولات کشاورزی و دامی	کشاورزی (۱۴/۱۸)	۰/۸۰۵
۰/۶۵۴		بالا رفتن درجه مکانیزاسیون در فعالیت‌های کشاورزی		۰/۶۵۴
۰/۶۲۲		بالا رفتن متوسط تولید محصولات کشاورزی و دامی		۰/۶۲۲
۰/۷۰۴		افزایش قیمت محصولات کشاورزی		۰/۷۰۴
۰/۷۴۵		افزایش قدرت خرید نهاده‌های کشاورزی		۰/۷۴۵
۰/۷۴۵		استفاده از محصولات کشاورزی		۰/۷۴۵
۰/۵۳	کالبدی (۹/۰۸)	ارزشمند شدن خانه های روستایی	کالبدی (۹/۰۸)	۰/۵۳
۰/۶۷۵		بهبود کیفیت راه‌های ارتباطی در منطقه		۰/۶۷۵
۰/۶۱۲		بازسازی و بالا رفتن کیفیت خانه‌های روستایی		۰/۶۱۲
۰/۶۷۲		تفکیک فضاها در روستاها		۰/۶۷۲
۰/۶۶۵		بهبود کیفی خیابان‌ها و کوچه‌های روستاها		۰/۶۶۵
۰/۶۲۲	اقتصادی (۸/۲۲)	تغییر الگوی مصرفی غذا	اقتصادی (۸/۲۲)	۰/۶۲۲
۰/۶۵۵		افزایش درآمد روستاییان		۰/۶۵۵
۰/۶۰۱		افزایش متوسط قدرت خرید روستاییان		۰/۶۰۱
۰/۵۰۹		جذب سرمایه‌های شهری به مناطق روستایی		۰/۵۰۹
۰/۵۲۵		افزایش قیمت محصولات کشاورزی		۰/۵۲۵
۰/۵۰۲		اطمینان روستاییان از کسب درآمد ثابت		۰/۵۰۲
۰/۶۹۵	زیست- محیطی (۵/۹۲)	کاهش آلودگی شهرهای منطقه	زیست- محیطی (۳/۱۹)	۰/۶۹۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق * تمامی اثرات مربوط به روستاهای همجوار شهرک‌های صنعتی می‌باشد

تحلیل عاملی مربوط به اثرات منفی شهرک‌های صنعتی ایلام و شهرک صنعتی شباب
 بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی برای شهرک صنعتی ایلام مقدار KMO برابر با ۰/۷۱۲ و مقدار بارتلت ۳۵۱۲/۸ و برای شهرک صنعتی شباب مقدار KMO برابر با ۰/۶۷۸ و مقدار بارتلت ۳۳۷۸/۶ می‌باشند که در سطح ۱ درصد معنی‌دار بودند. در این بررسی با توجه به ملاک کیسر، ۵ عامل دارای مقدار ویژه بالاتر از یک بودند که برای هر دو منطقه مورد مطالعه استخراج گردید که نتیجه در جدول ۷ ذکر شده است. مقدار واریانس تجمعی تبیین شده توسط این ۵ عامل برای شهرک صنعتی ایلام معادل ۶۹/۰۵ درصد و برای شهرک صنعتی شباب معادل ۷۲/۵۴ به‌دست آمد. در هر دو منطقه مورد مطالعه آثار اجتماعی بالاترین مقدار ویژه یعنی معادل ۵/۲۶ که تبیین کننده ۲۰/۸۵ درصد واریانس کل برای شهرک صنعتی ایلام و ۶/۵۲ که تبیین کننده ۲۷/۸۲ واریانس کل برای شهرک صنعتی شباب است، و به‌عنوان مهم‌ترین اثر از میان اثرات منفی شهرک‌های صنعتی مزبور بر روستاهای همجوار به شمار می‌آید. نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که متغیرهای تشکیل دهنده عامل اول (مهمترین عامل) عبارتند از: مصرفی شدن خانوارها، اثر سوء بر بازارهای سنتی روستا، ترک تحصیل فرزندان برخی خانوارها، تأمین اغلب نیروی کار شهرک صنعتی از شهرها، کاهش علاقه‌ی فرزندان روستاییان به کشاورزی، کاهش نیروی کار جوان در بخش کشاورزی و به‌کارگیری گروه‌های خاص از افراد روستایی که با توجه به این متغیرها عامل اول، اثرات اجتماعی نامیده شد که این عامل برای شهرک صنعتی ایلام ۲۰/۸۵ درصد و برای شهرک صنعتی شباب ۲۷/۸۲ درصد کل واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کند. سایر اثرات منفی احداث شهرک‌های صنعتی مورد نظر بر روستاهای همجوار همراه با متغیرهای آنها در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول (۷) عامل‌های استخراج شده از تحلیل عاملی اثرات منفی شهرک صنعتی ایلام و شباب

عامل‌ها	شهرک صنعتی ایلام			شهرک صنعتی شباب		
	مقدار ویژه	درصد مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس	مقدار ویژه	درصد مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس
اول	۵/۲۶	۲۰/۸۵	۲۰/۸۵	۶/۵۲	۲۷/۸۲	۲۷/۸۲
دوم	۴/۰۱	۱۵/۹۲	۳۶/۷۷	۳/۳۱	۱۳/۸۰	۴۱/۶۲
سوم	۳/۸۷	۱۴/۸۷	۵۱/۶۴	۲/۸۷	۱۰/۹۲	۵۲/۵۴
چهارم	۳/۰۲	۱۲/۰۹	۶۳/۷۳	۲/۹۵	۱۱/۱۲	۶۳/۶۶
پنجم	۲/۱۲	۹/۳۲	۶۹/۰۵	۲/۰۱	۸/۸۸	۷۲/۵۴
KMO = ۰/۷۱۲ Sig = ۰/۰۰۰ Bartlett's Test = ۳۵۱۲/۸			KMO = ۰/۶۷۸ Sig = ۰/۰۰۰ Bartlett's Test = ۳۳۷۸/۶			

جدول (۸) عامل‌های استخراج شده مربوط به اثرات منفی شهرک صنعتی ایلام و شباب همراه با بار عاملی

بار عاملی شهرک صنعتی ایلام	اثرات	متغیرها	اثرات	بار عاملی شهرک صنعتی ایلام
۰/۷۰۱	اجتماعی (۲۷/۸۲)	مصرفی شدن خانوارها	اجتماعی (۲۰/۸۵)	۰/۷۰۱
۰/۷۲۴		اثر سوء بر بازارهای سنتی روستا		۰/۷۲۴
۰/۶۵۲		ترک تحصیل فرزندان برخی خانوارها		۰/۶۵۲
۰/۸۲۳		تأمین اغلب نیروی کار شهرک صنعتی از شهرها		۰/۸۲۳
۰/۷۲		کاهش علاقه فرزندان به کشاورزی		۰/۷۲
۰/۷۲۷		کاهش نیروی کار جوان در بخش کشاورزی		۰/۷۲۷
۰/۷۲۵		بکارگیری گروه‌های خاص از افراد روستایی		۰/۷۲۵
۰/۷۰۵	زیست محیطی (۱۳/۸۰)	آلودگی هوای روستا	زیست محیطی (۱۵/۹۲)	۰/۷۰۵
۱/۸۰۱		تخریب مراتع		۱/۸۰۱
۰/۶۵۱		آلودگی صوتی ناشی از کار واحدهای صنعتی		۰/۶۵۱
۰/۶۸۹		آلودگی آب‌های کشاورزی		۰/۶۸۹
۰/۷۲۲		آلوده شدن آب‌های زیرزمینی اطراف این شهرک‌ها		۰/۷۲۲
۰/۷۹۰	کشاورزی (۱۴/۸۷)	فروش و تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی	کشاورزی (۱۴/۸۷)	۰/۷۹۰
۰/۸۷۰		کاهش سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی		۰/۸۷۰
۰/۷۵۲		کاهش توجه به کشاورزی و مشکلات موجود		۰/۷۵۲
۰/۷۰۲		انتقال آب کشاورزی به صنعت		۰/۷۰۲
۰/۷۵۲	اقتصادی (۱۱/۱۲)	انتقال مازاد درآمد روستاییان جهت سرمایه‌گذاری در شهرها	اقتصادی (۱۲/۰۹)	۰/۷۵۲
۰/۷۰۲		افزایش درآمد گروهی از افراد روستایی		۰/۷۰۲
۰/۶۸۸		افزایش غیر واقعی قیمت اراضی مسکونی		۰/۶۸۸
۰/۷۶۸	کالبدی (۸/۸۸)	توسعه نسبی روستاهای نزدیک به شهرک‌ها نسبت به سایرین	کالبدی (۹/۳)	۰/۷۶۸
۰/۶۹۸		قطبی شدن منطقه		۰/۶۹۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج و بحث

نتایج حاصل از رتبه‌بندی اثرات مثبت شهرک‌های صنعتی شباب و ایلام از نظر روستاییان نشان داد، روستاهای اطراف هر دو شهرک صنعتی دارای اولویتهای مثبت نسبتاً متفاوتی هستند. ساکنان روستاهای اطراف شهرک صنعتی ایلام، مهاجر پذیر شدن روستاهای بهبود کیفیت راه‌های ارتباطی در منطقه، افزایش درآمد روستاییان و بهبود کمی و کیفی وسایل حمل و نقل را در روستاهای مربوطه به‌عنوان اولویتهای مثبت ناشی از استقرار شهرک صنعتی ایلام ذکر کرده‌اند. این در حالی است که، از نظر ساکنان روستاهای اطراف شهرک صنعتی شباب

اولویت‌های مثبت دیگری مانند افزایش درآمد، افزایش متوسط قدرت خرید روستاییان، افزایش فرصت اشتغال و فراهم شدن زمینه اشتغال برای قشر تحصیل کرده روستایی قابل توجه می‌باشد. با توجه به آنچه که بیان گردید، روستاییان اطراف شهرک‌های صنعتی ایلام و شهاب تنها در یک مورد، افزایش درآمد روستاییان به‌عنوان اثر مثبت شهرک‌ها بر روستاهای همجوار، دارای توافق بودند. البته از نظر رتبه‌بندی، این متغیر در بین ساکنان این روستاها، دارای رتبه‌های متفاوتی می‌باشد. همچنین نتایج حاصل از اولویت‌بندی اثرات منفی شهرک‌های صنعتی ایلام و شهاب بر روستاهای مجاور حاکی از عدم یکسانی آنها بود و با توجه به متفاوت بودن موقعیت دو شهرک صنعتی ایلام و شهاب، این شهرک‌ها به یک میزان بر روستاهای اطراف اثر نگذاشته و به نظر می‌رسد که اثر شهرک صنعتی شهاب بر روستاهای مجاور بیشتر از اثر شهرک صنعتی ایلام می‌باشد، که یکی از دلایل کم‌اثر بودن شهرک صنعتی ایلام نسبت به شهرک صنعتی شهاب می‌توان به احداث شرکت پتروشیمی ایلام در بخش چوار اشاره نمود، و به دلیل درآمد بیشتر شاغل در شرکت پتروشیمی روستاییان منطقه کمتر راغب به اشتغال در شهرک صنعتی ایلام هستند. همچنین در این مورد می‌توان به بومی بودن اکثریت صاحبان صنایع تأسیس شده، که مطمئناً در آثار مثبت آن شهرک بی‌تأثیر نمی‌باشد، در شهرک صنعتی شهاب اشاره نمود.

با توجه به نتایج به‌دست آمده از تحلیل عاملی، عامل اول استخراجی مربوط به اثرات مثبت شهرک‌های صنعتی ایلام و شهاب با عنوان اثرات اجتماعی، نشان می‌دهد که هر دو شهرک صنعتی باعث مهاجر پذیر شدن روستاها، کاهش مهاجرت به شهرها، افزایش فرصت‌های اشتغال در روستاها، بالا رفتن آگاهی و تخصص در بین روستاییان، ادامه افزایش فرصت تحصیل فرزندان روستاییان، دسترسی راحت‌تر روستاییان به تولیدات صنعتی، فراهم شدن زمینه اشتغال برای تحصیل کردگان روستایی منطقه، فراهم شدن زمینه اشتغال فصلی کشاورزان، افزایش فرصت اشتغال در روستاها و افزایش فرصت ادامه تحصیل فرزندان روستاییان شده‌اند، که دارای بار عاملی ۲۵/۲۲ برای شهرک صنعتی ایلام و ۳۲/۱۸ برای شهرک صنعتی شهاب می‌باشد. همچنین عامل اول استخراجی مربوط به اثرات منفی شهرک‌های صنعتی ایلام و شهاب، مربوط به عامل اجتماعی است که نشان می‌دهد هر دو شهرک صنعتی باعث مصرفی شدن خانوارها، ترک تحصیل فرزندان برخی از خانوارها، اثر سوء بر بازارهای سنتی روستا، تأمین اغلب نیروی کار شهرک صنعتی از شهرها، کاهش علاقه‌ی فرزندان روستاییان به کشاورزی، کاهش نیروی کار جوان در بخش کشاورزی و به‌کارگیری گروه‌های خاص از افراد روستایی شده است.

پیشنهادات

- با توجه به تأثیر مثبت این شهرک‌ها در افزایش درآمد روستاییان، لذا فراهم کردن بسترهای مشارکت مالی روستاییان در ایجاد نواحی صنعتی روستایی و فعالیت در آن؛ از مواردی مهم و در پایداری معیشت روستاییان منطقه مورد مطالعه می‌تواند باشد. بنابراین، باید به سمتی حرکت کرد که بتوان زمینه سرمایه‌گذاری روستاییان را در این بخش فراهم کرد و یا حداقل قادر به جذب پس‌انداز روستاییان شد. در این راستا سازمان صنایع و معادن و یا سازمان‌های متولی این امر می‌توانند با اعطای امتیازات و اعتبارات مخصوص به صاحبان صنایعی که از سرمایه‌گذاری روستاییان (گرچه اندک باشد) استقبال و استفاده کرد که این امر خود می‌تواند در ترغیب روستاییان به سرمایه‌گذاری در صنایع روستایی مؤثر باشد.

- مطابق با رابطه بین استقرار شهرک‌های صنعتی و پتانسیل منطقه از لحاظ کشاورزی، ایجاد و تحکیم روابط و پیوندهای اقتصادی دو سویه و مکمل با فعالیت‌های اقتصادی نواحی روستایی و بازارهای محلی؛ استراتژی صنعتی شدن منطقه، مخصوصاً نواحی روستایی، باید دارای جهت‌گیری کشاورزی باشد. از این رو پیشنهاد می‌شود با توجه به ماهیت عمده فعالیت‌های اقتصادی منطقه، کشاورزی می‌باشد، صنایع تبدیلی و غذایی شهرک‌ها، به‌ویژه شهرک صنعتی شباب به علت وجود اراضی حاصل‌خیز و مستعد آن منطقه، تقویت و گسترش یابند. به‌طور کلی پیوند بین این دو بخش جهت تکامل هر دو در راستای توسعه پایدار لازم و ضروری می‌باشد.

- هرچند که شهرک‌های صنعتی مورد مطالعه باعث افزایش فرصت‌های اشتغال شده‌اند، و با توجه به اینکه این امر می‌تواند زمینه لازم برای گسترش مشاغل غیرتخصصی جهت اشتغال فصلی کشاورزان منطقه نیز فراهم کند. در این راستا پیشنهاد می‌شود سازمان فنی و حرفه‌ای کشور اقدام به برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه برای روستاییان مایل به اشتغال در بخش صنعت و ارائه مدرک به آنها نموده تا ضمن توانمندی هرچه بیشتر این افراد، زمینه اشتغال ثابت آنها (در صورت تمایل کشاورزان به‌ویژه در ایام خشکسالی) در بخش صنعت فراهم شود؛

- یکی از اثرات منفی استقرار شهرک‌های صنعتی در مناطق مذکور، کاهش علاقه فرزندان روستاییان به کشاورزی است، در این زمینه پیشنهاد می‌گردد که با دادن آگاهی به فرزندان از طریق آموزش‌های ترویجی، ارتباط تنگاتنگ صنعت و کشاورزی جهت رسیدن به پایداری برجسته‌تر شود و از این طریق به ایجاد رغبت در آنان جهت ورود به عرصه کشاورزی کمک شود.

منابع و ماخذ

۱. پاپلی یزدی، محمدحسین، و محمدمامیر. ابرهیمی (۱۳۸۷) نظریه‌های توسعه روستایی، انتشارات سمت، چاپ چهارم، تهران، ص ۲۲۴.
۲. حقیقی، سرفراز (۱۳۸۰) بررسی اثرات قطب صنعتی مبارکه بر توسعه کشاورزی منطقه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۳. رضوانی، محمدرضا، مهدی. رمضان‌زاده لسبویی، و مرتضی. محمدپور جابری (۱۳۸۹) تحلیل اثرات اقتصادی - اجتماعی نواحی صنعتی در توسعه نواحی روستایی موردی: ناحیه‌ی صنعتی سلیمان آباد تنکابن، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۸، صفحات ۲۶-۵.
۴. سرور امینی، شبنم، و علی. اسدی، و خلیل. کلانتری (۱۳۸۹) بررسی اثرات شهرک صنعتی اشتهارد بر توسعه روستاهای همجوار، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، جلد ۲۴، شماره ۲، صص ۲۳۸-۲۲۷.
۵. سعیدی، عباس (۱۳۷۷) مبانی جغرافیای روستایی. انتشارات سمت، تهران، ص ۴.
۶. طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۰)، نقش نواحی صنعتی در توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی: نواحی صنعتی روستایی استان مرکزی). پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۰، صص ۳۳-۴۵.
۷. کلانتری، خلیل (۱۳۸۰)، برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای (تئوری و تکنیک‌ها) خوشبین چاپ سوم، تهران.
۸. مشیری، سیدرحیمی، مسعود. مهدوی حاجیلو و تیمور، آمار (۱۳۸۳) ضرورت تحول در کارکرد اقتصادی نواحی روستایی (مطالعه موردی: بخش خورگام شهرستان رودبار). پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۳۶ (۵۰)، صص ۱۴۳-۱۵۹.
۹. مطیعی لنگرودی، سیدحسن (۱۳۸۰) اثرات اقتصادی - اجتماعی شهرک‌های صنعتی در نواحی روستایی "مطالعه موردی: شهرک صنعتی مشهد"، تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۶ (پیاپی ۶۱)، صص ۳۸-۲۱.
۱۰. مطیعی لنگرودی، سیدحسن، و علی اکبر. نجفی‌کانی (۱۳۸۶) بررسی و ارزیابی اثرات شهرک‌ها و نواحی صنعتی در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی - نمونه موردی: شهرستان بابل. پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۸، صص ۱۶۵-۱۴۷.

۱۱. مطیعی لنگرودی، سیدحسن، علی. طورانی و رضا. سلیمان‌بیگی (۱۳۹۰) ارزیابی پیامدهای فضایی استقرار شهرک‌های صنعتی در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان مینودشت. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال سوم، شماره نهم، صص ۳۷-۵۸.

Abraham, T., (۱۹۹۴) *rural industries and rural industrialization in developing economy; India experience*. Journal of rural reconstruction. ۲۷, ۴۵-۵۲.

Choi, H.S., (۲۰۰۱) *Rural Industrialization through science and technology*. Institute of industrial science and technology, Korea. Http://www.apctt.org/publications/tm_jun۰۱_ruralind.pdf

Ezeala-Harrison, F., (۱۹۹۶) *Economic Development: Theory and Policy Applications*. Praeger Publishers, Westport, CT.

Hag, M.T., (۱۹۷۹) *Industrialization in relation to integrated rural development with reference to Bangladesh*; Industry and Development. ۴, ۵۱-۶۷.

Hang, Z., Zhang, X., & Zhu, Y., (۲۰۰۸) *the role of clustering in rural industrialization: A case study of the footwear industry in Wenzhou*. China Economic Review, ۱۹, ۴۰۹-۴۲۰.

Lee, D., (۲۰۰۱) *Diversification of the rural economy: a case study on rural industrialization in the republic of Korea*. Presented at the Japan program/ INDES ۲۰۰۱, Conference Japan.

Rogers, D., (۱۹۷۸) *Industrialization in com Benefits and the rural community*. Rural Sociology. ۴۳, ۱۵۱-۱۶۳.

Wang, M., Webber, M., Finlayson, B., & Barnett, J., (۲۰۰۸) *Rural industries and water pollution in China*. Journal of Environmental Management, ۸۶, ۶۴۸-۶۵۹.

Zhang, Xh, (۱۹۹۴) *Rural -Urban Migration Restriction Capital Mobility and Rural Inrustrialization in China*. Chinese Economy in Transudation, ۲۹, ۲۰-۲۶.